

2. UMK "English in the focus" ("Spotlight-9") / Yu. E. Vaulin, J. Dully, O. I. S. Podlyako, V. Evans. M. : Education, Express Publishing, 2010. P. 15–17.
3. Glazkova N.O. Project technology in English lessons. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pfto/2010_6/files/PD610_18.
4. Gusak T., Kobets M. Methodology of Teaching Foreign Languages. *Native School*. 2006. № 2. P. 58–60.
5. Yegorov O. Means and technologies of a single informational and educational space / ed. V. Yu. Bykov, Yu. O. Zhuk. K., 2004. 240 p.
6. Knyazyan M. Structure of information and technological competence and methodical aspects of its formation in future translators. *Scientific Notes of the Kirovograd State Pedagogical University named after. V. Vinnichenko. Series "Philological Sciences"*. Issue 81 (2). View of the KDPU. Kirovograd, 2009. P. 337–340.
7. Kutse S. Modern methods of teaching foreign languages. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/757/>.
8. Nagach M. V. Application of the method of projects in the study of foreign languages. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchdpu/ped/2012_101/Nagach.pdf.
9. Nosenko Y. L. Application of IT in education. *Foreign languages at school*. 2004. № 6. P. 9–11.
10. Oleinik I. Using the method of projects in English lessons. *Proftehosvita*. 2012. № 10 (46). P. 29–33.
11. Polat E. S. Method of projects in the lessons of a foreign language. 2000. № 2. P. 3–10 ; № 3. P. 3–9.
12. Tsigankova S. O. On the choice of methods for designing educational process. *Vysn. Lugansk nats ped un-th them Taras Shevchenko*. Lugansk, 2007. № 9 : Ped. science. P. 207–215.
13. Ridell D. Teach English as a foreign language. London, 2012. 352 p.
14. Rogova G. V. Methods of teaching English. L., 1975. 312 p.

Грачова І. В., Ніконенко О. В. Обґрунтування використання методу проектів під час викладання англійської мови в закладах вищої освіти

Актуальність дослідження полягає в необхідності знайти найефективніші методи викладання англійської мови на практичних заняттях у закладах вищої освіти, завдяки чому можна поліпшити знання англійської мови в здобувачів вищої освіти, мотивувати їх до вивчення іноземної мови, підштовхнути до власного розвитку. Мета дослідження – довести доцільність використання методу проектів під час викладання англійської мови в закладах вищої освіти для поліпшення навчально-виховного процесу й підвищення рівня володіння англійською мовою студентами, курсантами та слухачами. Завдання дослідження: дослідити теоретичні засади проблеми; розробити завдання для практичних занять з використанням методу проектів під час викладання англійської мови здобувачам вищої освіти; визначити доцільність використання методу проектів у навчальному процесі. Для обґрунтування теоретичних засад дослідження використано аналіз та узагальнення літературних джерел з теми, зокрема аналіз методів навчання англійської мови. У ході дослідження проаналізовано впровадження методу проектів у викладання англійської мови в закладах вищої освіти; виявлено потенціал цього методу, обґрунтовано доцільність його використання на заняттях з англійської мови в закладах вищої освіти. Представлено характеристики методу проектів під час викладання іноземної мови, що може допомогти викладачам доцільно використовувати ці методи на практиці; на їх основі розроблено фрагменти занять, які можуть стати прикладами застосування викладачами колективних та індивідуальних проектів і досліджень на заняттях з англійської мови в закладах вищої освіти. Отже, доходимо висновку, що заняття з іноземної мови можуть бути проведені жвавіше, цікавіше, доцільніше, якщо викладачем використовуються метод проекту, у якому можуть бути задіяні мультимедійні презентації, рисунки, ілюстрації, газети, журнали, карти, відеоролики, програми, схеми, анкети, опитування, графіки й діаграми. Під час використання цього методу навчання здобувачі вищої освіти мимоволі запам'ятовують актуальні одиниці вокабуляру і граматичні структури, розвивають творче мислення, креативність та уяву.

Ключові слова: проектна методика, методика викладання, заклад вищої освіти, професійне знання, розумова діяльність, ознаки, викладач, студент.

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-1.16>

Гречуха В. Г.

**РОЛЬ ЛАТЕРАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ ГОЛОВНОГО МОЗКУ
В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ**

У статті порушуються теоретичні питання формування міжпівкульної взаємодії та латералізації функцій головного мозку в дитини, урахування яких, на думку автора, є однією з головних умов ефективної адаптації молодших школярів до школи. Наголошується, що в нейропсихології дитячого віку аналіз формування міжпівкульної взаємодії є одним із пріоритетних напрямів, та акцентується на значущості процесів міжпівкульної взаємодії для мозкової організації специфічних людських форм адаптивної поведінки. Розглядаються три головні рівні організації міжпівкульної взаємодії в онтогенезі. На першому етапі (від внутрішньоутробного розвитку до 2–3 років) закладається базис для міжпівкульного забезпечення нейрофізіологічних, нейрогуморальних і нейрохімічних асиметрій, які лежать в основі соматичного, афективного й когнітивного статусу дитини. На цьому рівні вперше заявляють про себе глибинні нейробіологічні передумови майбутнього психофізіологічного "стилю" поведінки дитини. На другому етапі (від 3 до 7–8 років) активізуються міжгіпокампальні комісуральні системи, закріплюються та автоматизуються все основні

міжпівкульні асиметрії операційного рівня, формується домінантність півкуль мозку за рукою та мовою, фіксується право- й лівопівкульний локус контролю за актуалізацією когнітивних (вербальних і невербальних) та емоційних психологічних факторів і функцій. На третьому етапі (від 7 до 12–15 років) завершується морфологічне та функціональне дозрівання мозолістого тіла, що забезпечує міжпівкульну організацію психічних процесів на найбільш важливому для соціальної адаптації рівні. Отже, саме ступінь сформованості міжпівкульної взаємодії дає дитині змогу не тільки будувати власні програми поведінки, ставити перед собою ясно визначені цілі, а й контролювати (коригувати) їх відповідно до вимог природного оточення та соціуму. Авторка наголошує на необхідності проведення своєчасної нейропсихологічної діагностики порушень міжпівкульної організації психічних процесів, що дасть змогу знайти ефективні шляхи до успішної адаптації дитини до навчання у школі.

Ключові слова: міжпівкульна взаємодія головного мозку, латералізація функцій головного мозку, адаптація дитини до навчання у школі.

У наші часи увага багатьох психологів по всьому світу прикута до проблем розвитку дитини. Цей інтерес не випадковий, адже виявляється, що дитинство, дошкільний і молодший шкільний вік є періодом найбільш інтенсивного розвитку, коли закладається фундамент фізичного, психічного й морального здоров'я. Так, молодший шкільний вік пов'язаний зі значними змінами в психологічному портреті дитини. Найважливішим моментом цих перетворень є перехід від безпосередньої поведінки до опосередкованої, до усвідомленої й довільної поведінки. Поява нових форм поведінки безпосередньо пов'язана з навчальною діяльністю, яка, на відміну від ігрової діяльності, стає обов'язковою та визначає необхідність дотримання цілої низки норм і правил, вимагає бути організованим, дисциплінованим тощо. Але саме цей період характеризується помітними порушеннями в поведінці. Причин, які призводять до порушення поведінки в дітей молодшого шкільного віку, дуже багато: складні соціальні й політичні умови життя суспільства, проблеми, що виникають у сім'ях, психологічні особливості дітей, порушення психічного розвитку, недоліки в організації профілактичної та корекційної роботи.

У межах статті ми проаналізуємо процес формування міжпівкульної взаємодії головного мозку й розглянемо роль латералізації функцій головного мозку до навчально-виховного процесу молодших школярів.

Мета статті – з метою дослідження факторів ефективної адаптації молодших школярів до школи, розкрити теоретичні аспекти ролі латералізації функцій головного мозку в навчанні та поведінці молодших школярів із зазначенням інформації стосовно процесу формування міжпівкульної взаємодії головного мозку в дитини.

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що проблема адаптації дітей до навчально-виховного процесу, навчання й поведінки молодших школярів залишається актуальною протягом останніх десятиріч. Під час підготовки статті нами вивчено культурно-історичну теорію психіки людини та основні положення про структуру й динаміку психологічного віку Л. С. Виготського; положення про закономірності розвитку вищих психічних функцій і роль спілкування в цьому процесі Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, С. Д. Максименко; погляди на формування розумових дій П. Я. Гальперіна; теорію діяльності в контексті розуміння природи внутрішньої діяльності як похідної від зовнішньої О. М. Леонтьєва, концепцію психічного розвитку дитини в молодшому шкільному віці Д. Б. Ельконіна й Ж. Піаже. Ми також ознайомилися з працями сучасних українських учених (М. О. Білдіна, Н. Ю. Максимова, К. Л. Мілютіна, В. М. Оржеховська, В. М. Піскун, Н. П. Пихтіна, Л. Б. Сікорська, Т. Є. Федорченко), які розглядають психологічні особливості, емоційні реакції, поведінкові проблеми, соціальні навички дітей молодшого шкільного віку. Разом із цим в основі статті лежать теоретичні положення класиків і сучасних дослідників у галузі нейропсихології та психофізіології (О. Р. Лурія, Є. Д. Хомська, А. В. Семенович, Т. Г. Візель, О. О. Музика, А. В. Шаюк).

У нейропсихології дитячого віку аналіз формування міжпівкульної взаємодії є одним із пріоритетних напрямів. Формування міжпівкульної взаємодії в онтогенезі людини включає низку ступенів, еволюційний змістом яких є поетапне включення – з подальшою асиміляцією – комісуральних структур різного рівня та філогенетичної зрілості в забезпеченні цілісної психічної діяльності. Цей процес, що передує функціональній латералізації мозку, потім іде паралельно з нею за всіма правилами гетерохронії та асинхронії, має свою періодизацію, тобто протікає за універсальними законами розвитку. Його кінцевою точкою можна вважати міжпівкульну інтеграцію вищого рівня, коли парна робота мозку як основоположна система *підпорядковує собі латералізовану функціональну спеціалізацію півкуль* – складник цієї системи. Отже, функціональна асиметрія мозку – це унікальна ознака людини як виду.

Цей стрибок у філогенезі підтверджує значущість процесів міжпівкульної взаємодії для мозкової організації специфічних людських форм адаптивної поведінки. Стагнація функціональної спеціалізації півкуль і принципово новий тип міжпівкульної взаємодії "homo sapiens" нерозривно пов'язані з революційним розвитком у нього лобних відділів мозку. Саме їх функціональна активність є предтечою та гарантом адекватної стабілізації парної роботи мозку. Відповідно, ми ще раз акцентуємо необхідність передуючого всі інші види корекції та абілітації формувального навчання, орієнтованого на підтримку та активацію функціонального статусу передніх відділів мозку дитини.

Включення кожного наступного етапу парної роботи мозку передбачає асиміляцію, інтеграцію попереднього, який починає виконувати підпорядковану роль, продовжуючи, уже у звернутій формі, підконтрольно забезпечувати свої базові функції. Загалом морфологічний і функціональний цереброгенез прагне до

поетапного закріплення ієрархії диференційованих підкорково-коркових, внутрішньо- та міжпівкульних взаємодій. Кожна зона мозку привносить у цей системно-динамічний процес свій індивідуальний “талант”. Далі ми більш докладно обговоримо *формування комісуральних передумов парної роботи мозку в онтогенезі*.

Почати варто того, що *дебют* цього онтогенетичного новоутворення (за Н. Гешвиндом) належить до 3–5 місяців вагітності й пов'язаний з активізацією системного гормону тестостерону. Ця ембріогенетична подія відображає нейробіологічну заданість функціональної асиметрії людського мозку. Але *реалізуватися* цей механізм починає в момент виходу з внутрішньоутробних умов невагомості; адже внаслідок акту народження дитина вперше потрапляє під дію сил гравітації, що є визначаючим джерелом різкої активації її стовбурових утворень. Послідовність подальших церебральних модифікацій забезпечує адаптацію дитини до тих вимог, що пред'являються їй у процесі розвитку; затребуваність зовні перетворює потенційні ресурси тих чи інших церебральних систем в актуальні та детермінує характер їх онтогенезу. Але більш детально ми розглянемо *три головні рівні організації міжпівкульної взаємодії в онтогенезі*.

На першому етапі (від внутрішньоутробного розвитку до 2–3 років) основоположними є транскортикальні зв'язки стовбурового рівня, мозкові спайки гіпоталамно-диенцефальної області й базальних ядер. Тут, у рамках першого функціонального блоку мозку (1-й ФБМ), закладається базис для міжпівкульного забезпечення нейрофізіологічних, нейрогуморальних і нейрохімічних асиметрій, які лежать в основі соматичного, афективного й когнітивного статусу дитини. Саме тут “локалізований” основоположний онтогенетичний фактор – механізм імпринтингу, що є, окрім інших своїх функцій, пейсмейкером – запускателем кроку, ритму – найбільш жорстких, архетипічних, генетично обумовлених варіантів реагування.

На цьому рівні вперше заявляють про себе глибинні нейробіологічні передумови майбутнього психофізіологічного “стилю” поведінки дитини. Значною мірою організується інваріативний каркас її потенційних адаптивних можливостей у рамках таких дихотомій, як симультанність (статика, ригідність), сукцесивність (кінетика, пластичність); асиметрія домінантно-субдомінантних, агресивно-аверсивних, психосексуальних, ритмологічних та інших етологічних патернів, які забезпечуються, у свою чергу, гормональними, електрохімічними, біохімічними асиметріями. Завдяки церебральним системам цього рівня організуються сенсомоторні горизонтальні (наприклад, конвергенція очей і взаємодія кінцівок) і вертикальні (опто-оральні й орально-мануальні) синергічні та реципрокні взаємозв'язки.

Аналізуючи все різноманіття й взаємозумовленість перелічених процесів, можемо констатувати, що вже внутрішньоутробно, не кажучи вже про подальші етапи її життя, дитина (завдяки активності свого мозку) багато в чому сама визначає хід свого розвитку, причому починаючи зі створення плаценти, яку дитина “конструює” особисто. Заключним акордом функціональної активності й міжпівкульних зв'язків субкортикального рівня є вибірково латералізована стовбурова активація (за М. Кінсборном), яка виникає в період адаптації до мовлення (2–3 роки). Вона виявляється в тому, що посилюються висхідні активуючі впливи на ліву півкулю під час виконання дитиною вербальних завдань; в іншому випадку аналогічні нейрофізіологічні процеси спрямовані на праву півкулю. Це є запорукою та базою для закріплення стійких передумов функціональної мовленнєвої латералізації та формування півкульних локусів контролю загалом і є актуальним на подальших етапах дорослішання. Недарма саме в цьому віці часто спостерігається фрагмент регресу мовленнєвих функцій у багатьох ліворуких дітей і справжній регрес при аутизмі.

Другий етап. Віковий період від 3 до 7–8 років характеризується активізацією міжгіпокампулярних комісуральних систем, що виступає на перший план. Завдяки прогресуючим аферентним та еферентним іпси- й контралатеральним проєкціям, а також інтимним зв'язкам зі спайковими утвореннями зводу та прозорої перегородки, що є важливим утворенням лімбічної системи, міжгіпокампулярний комплекс починає грати провідну роль в організації міжпівкульного забезпечення полісенсорної, міжмодальної когнітивної та/або емоційно-мотиваційної інтеграції.

Указані зони у філогенезі є центральною мозковою комісурою. В онтогенезі, як показують дослідження, міжгіпокампулярним структурам належить роль ініціатора та стабілізатора взаємовідносин між правою та лівою гемисферами. Цим вони відрізняються функціонально від комісур підкоркового рівня, основною прерогативою яких є ініціація динаміки й вектору (вертикальної та горизонтальної) міжпівкульної взаємодії. Найважливіша функція міжгіпокампулярних зв'язків – міжпівкульна організація та стабілізація мнестичних процесів, на яких у цьому віковому періоді лежить головна відповідальність за онтогенез загалом.

На цьому відрізку онтогенезу закріплюються й автоматизуються всі основні міжпівкульні асиметрії операційного рівня – рівня 2-го ФБМ. Формується домінантність півкуль мозку за рукою та мовою, фіксується право- й лівопівкульний локус контролю за актуалізацією когнітивних (вербальних і невербальних) та емоційних психологічних факторів і функцій.

Варто відмітити, що наявна сьогодні точка зору про різке збільшення кількості лівш відображає наявність двох реальностей. З одного боку, цей факт дійсно має місце у зв'язку з припиненням поголового переучування неправоруких; з іншого боку – цей стрибок пов'язаний не в останню чергу з повсюдним зростанням кількості дітей, у яких спостерігається дизонтогенез вище описаних комісуральних систем. Такий тип розвитку (дисгенезія спайок мозку стовбурового та частково гіпокампулярного рівня) – “дисгенетичний синдром” – спостерігається сьогодні майже в половині дитячої популяції.

Третій етап. Завершальним у становленні міжпівкульних взаємодій мозку дитини є етап пріоритетного значення комплексу транскалозальних зв'язків, який триває від 7 до 12–15 років. Нейрофізіологічно це підкріплюється формуванням “хвилі Уолтера” – центрального механізму довільної уваги. Раніше мозолисте тіло – це головна для людини мозкова комісура – було включене в актуалізацію міжгемісферного обміну переважно міжгомтопічними областями задніх відділів правої та лівої півкулі, нарощуючи свою контролюючу функцію щодо комісуральних рівнів, що знаходяться нижче. Тепер картина якісно змінюється.

Саме морфологічна й функціональна зрілість мозолистого тіла, головною роллю якого у філо- та онтогенезі є забезпечення міжфронтальних (лобних) взаємодій, зумовлює ієрархію та стійкість уже досягнутих у ході розвитку ступенів. Вони забезпечують міжпівкульну організацію психічних процесів на найбільш важливому для соціальної адаптації – регуляторному, соціокультурально опосередкованому рівні їх перебігу (3-й ФБМ) – рівні когнітивних стилів особистості, базових довільних детермінант відображення себе в навколишньому світі й через навколишній світ.

Завдяки міжпівкульним взаємодіям на цьому рівні можливе закріплення функціонального пріоритету лобних відділів лівої півкулі, що дає дитині змогу не тільки будувати власні програми поведінки, ставити перед собою ясно визначені цілі, а й контролювати (коригувати) їх залежно від умов, що постійно змінюються згідно з вимогами природного оточення та соціуму. Ступінь сформованості такої довільної саморегуляції істотно розширює межі пластичності поведінкових реакцій, що дає змогу в кожен момент часу використовувати ту стратегію, яка є найбільш адекватною та збалансованою з погляду відповідності внутрішніх і зовнішніх витоків, умов і механізмів адаптації.

Варто підкреслити, що цей транскортикальний рівень як найбільш молодий і пізно дозріваючий (як у філо-, так і в онтогенезі), згідно з еволюційними законами, є найбільш уразливим, адже за будь-якої девіації формування структур, що лежать нижче, у силу системно-динамічних механізмів ці вищі функціональні системи будуть розвиватися в умовах постійного енергетичного обкрадання. Це актуалізується за будь-якої форми розвитку, що відхиляється. Загалом же практично не існує варіанта дезадаптивної поведінки людини, за якої не визначався б у тому чи іншому ступені дефіцит цього рівня опосередкування психічної діяльності.

Разом із тим джерела такої уразливості пов'язані в сучасній популяції не стільки з функціональною недостатністю самих транскалозальних систем, скільки з їх поточним, накопченим в онтогенезі псевдопроцесуальним дефіцитом, вторинно похідним від більш ранньої (пре- або перинатальної) дисфункції рівнів, які розташовані нижче систем міжпівкульної взаємодії.

Висновки. Відповідно до цієї обставини, будується стратегія й тактика нейропсихологічної корекції в дитячому віці. Без формування стабільного забезпечення парної роботи мозку на базальних рівнях (що прямо співвідноситься з етапами сенсомоторного розвитку дитини в дитинстві) неможлива упорядкована функціональна активність вищих рівнів. Навіть у тих випадках, коли досягнуті гарні результати, варто рекомендувати батькам і педагогам як профілактику виконувати вправи, що дають змогу зберігати та розвивати далі оптимальний статус комунікативного альянсу між правою та лівою півкулею. Отже, ми вважаємо, що необхідність проведення своєчасної нейропсихологічної діагностики порушень міжпівкульної організації психічних процесів допоможе знайти ефективні шляхи до успішної адаптації дитини до навчання у школі.

Використана література:

1. Гальперин П. Я. Лекции по психологии. Москва : Университет, 2015. 397 с
2. Гиппенрейтер Ю. Б., Романова В. Я. Психология индивидуальных различий. Москва : Астрель, 2008. – 716 с.
3. Лурия А.Р. Высшие корковые функции человека. Санкт-Петербург : Питер, 2019-767 с.
4. Лурия А.Р. Лекции по общей психологии. Санкт-Петербург : Питер, 2007. 319 с.
5. Методы оценки межполушарной асимметрии и межполушарного взаимодействия : учебное пособие / Е. Д. Хомская и др. Москва : Издательство МГУ, 1995. 78 с.
6. Музика О. О., Шаюк А. В. Особливості застосування методики “Профіль латеральної організації мозку” в роботі психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2014. № 5 (182). С. 72–76.
7. Палій А. А. Диференціальна психологія. Київ : Академвидав, 2010. 429 с.
8. Руководство по функциональной межполушарной асимметрии / отв. ред. В.Ф. Фокин. Москва : Научный мир, 2009. 836 с.
9. Семенович А.В. Введение в нейропсихологию детского возраста. Москва : Генезис, 2018. 268 с.
10. Семенович А.В. Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Москва : Генезис, 2018. 474 с.
11. Хомская Е.Д. Нейропсихология : учебник для вузов. 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 496 с.
12. Нейропсихология индивидуальных различий : учебное пособие / Хомская Е.Д., Ефимова И.В., Будыка Е.В. и др. Москва : Российское педагогическое агентство, 1997. 281 с.

References:

1. Galperin P.Ya. Liektsii po psikhologii [Lectures on psychology]. Moskva: Universitet, 2015 – 397 s. [in Russian].
2. Hippenreiter Yu.B., Romanova V.Ya. Psikhologiya individualnykh razlichii. [Psychology of individual differences]. Moskva: Astrel, 2008 – 716 s. [in Russian].
3. Luriya A.R. Vysshie korkovyie funktsii cheloveka. [Higher cortical functions of a person] Sankt-Peterburg: Piter, 2019 – 767 s. [in Russian].
4. Luriya A.R. Liektsii po obshchei psikhologii. [Lectures on general psychology] Sankt-Peterburg: Piter, 2007 – 319 s. [in Russian].
5. Khomskaia Ye.D. i dr. Metody otsenki mezhpolusharnoi assimetrii i mezhpolusharnogo vzaimodeistviia [Methods for estimation of interhemispheric asymmetry and interhemispheric interaction]. Uchebnoie posobiie. Moskva: Izdatelstvo MGU, 1995 – 78 s. [in Russian].

6. Muzyka O.O., Shaiuk A.V. Osoblyvosti zastosuvannya metoduku "Profil laterantnoi organizatsii mozku" v roboti psychologa [Features of the application of the method. Profile of the lateral brain organization]. Praktuchna psukhologija ta sotsialna robota. 2014. № 5 (182). s.72-76. [in Russian].
7. Palii A.A. Dyferentsialna psykhologija [Difential psychology] – Kyiv, Akademvydav, 2010 – 429 s. [in Russian].
8. Rukovodstvo po funktsionalnoi mezhpolusharnoi asimmetrii [Funktional hemisphere asymmetry guide] / Otv.red.V.F.Fokin, Moskva: Nauchnyi mir, 2009 – 836 s. [in Russian].
9. Semenovich A.V. Vvedeniie v neiropsikhologiyu detskogo vozrasta.[Introduction to neuropsychology of childhood] Moskva: Genezis, 2018 – 268 s. [in Russian].
10. Semenovich A.V. Neiropsikhologicheskaia korrektsiia v detskom vozraste .[Neuropsychological correction of childhood] Moskva: Genezis, 2018 – 474 s. [in Russian].
11. Khomskaia Ye.D. Neiropsikhologija: uchebnik dlia vuzov. 3-ie izdaniie. [Neuropsychology: textbook for higher education] Sankt-Peterburg: Piter, 2019 – 767 s. [in Russian].
12. Khomskaia Ye.D., Yefimova I.V., Budyka Ye.V. i dr. Neiropsikhologija individualnykh razlichii: uchebnoie posobiie [Neuropsychology of individual differences] Moskva: Rossiiskoie pedagogicheskoe agenstvo, 1997 – 281 s. [in Russian].

Hrechukha V. H. The role of lateralization of brain functions in the adaptation of the child to schooling

In the article are raised the theoretical questions of formation of cerebral hemispheres interaction and lateralization of functions of a brain in a child, taking into account, which, in the author's opinion, is one of the conditions for effective adaptation of younger students to school. It is emphasized, that in the neuropsychology of childhood the analysis of the formation of cerebral hemispheres interaction is one of the priority directions and accentuates the importance of processes of cerebral hemispheres interaction for cerebral organization of specific human forms of adaptive behavior. The three main levels of organization of interhemispheric interactions in ontogeny are considered. In the first stage (from pre-natal development to 2–3 years the basic is laid for interhemispheric provision of neurophysiological, neurohumoral and neurochemical asymmetries, which underlie the somatic, affective and cognitive status of the child. At this level for the first time express yourself the profound neurobiological preconditions for the future psycho-physiological style of the child's behavior. In the second stage from 3 to 7 years the interhypocamping commissural systems are activated, all major asymmetries of the operating level are fixed and automated, the dominance of brain hemispheres by hand and language is formed, the right and left-sided hemispherical locus of control over updating of cognitive (verbal and non-verbal) and emotional psychological factors and functions are fixed. At the third stage, from 7 to 12–15 years the morphological and functional maturation of the corpus callosum, which provides the interhemispherical organization of mental processes at the most important level for social adaptation is completed. Therefore, it is the degree of the well formed interhemispherical interaction, that allows the child not only to build their own behavioral programs, to set clearly defined goals, but also to control (adjust) them in accordance with the requirements of the natural environment and society.

The author emphasizes the necessity of carrying out timely neuropsychological diagnostics of disorders of the interhemispherical organization of mental processes, which will allow to find effective ways to successful adaptation of the child to schooling.

Key words: cerebral hemispheres brain interaction, lateralization of brain functions, adaptation of the child to schooling.

УДК 378.011.3-051:81'243

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-1.17>

Гулич М. М.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

Необхідність формування полікультурної компетентності як невід'ємного складника професійної компетентності майбутніх фахівців важко переоцінити в умовах сучасного полікультурного суспільства. Особлива увага приділяється полікультурній компетентності вчителів іноземної мови, оскільки в них є унікальна можливість повноцінно реалізувати свою полікультурну особистість у процесі професійної підготовки.

Основоположними чинниками, що зумовлюють необхідність негайного розв'язання окресленої наукової проблеми в контексті сучасної освітньої парадигми, є соціальне замовлення українського суспільства на вчителів-професіоналів, здатних ефективно взаємодіяти в умовах полікультурного середовища, відсутність системної професійної підготовки майбутніх фахівців, брак наукових праць з теорії та практики формування полікультурної компетентності майбутніх учителів як невід'ємного складника їхньої професійної компетентності.

Здійснено теоретичний аналіз і детермінацію понять "компетенція", "компетентність" і "полікультурна компетентність" як споріднених педагогічних категорій. Констатовано, що, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених вивченню змісту поняття "полікультурна компетентність", у науково-педагогічній літературі спостерігається неоднозначність трактування цього терміна, ототожнення з іншими поняттями. Підкреслено, що сучасна педагогічна наука полікультурну компетентність трактує як інтегративну особистісно-професійну якість майбутнього фахівця, що забезпечує його здатність здійснювати міжкультурну та міжетнічну взаємодію в модернізованих умовах глобалізованого простору. Подано авторське визначення означеного терміна: полікультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови – це складне інтегроване поняття, що відтворює здатність особистості не